

(спрямованість особистості, установки та ціннісні орієнтації, якості особистості).

Оволодіння органічною творчістю і в акторській, і в педагогічній дії відбувається поступово:

а) перший щабель в оволодінні процесом органічної дії, важливий і для актора, і для педагога, – подолання суперечностей публічної творчості. Майбутній педагог, наприклад, здійснює в присутності багатьох людей на заняттях – педагогів і своїх колег – студентів) прості життєві дії, ще не ускладнені творчим переживанням: щось побачити, почути, відшукати, прочитати, завчити напам'ять, звернутися з питанням тощо. Ці вправи потрібні для того, щоб навчитися відволікатися від аудиторії конкретною дією («публічна самотність»);

б) другий щабель – дія, здійснювана прилюдно в умовах домислу. Вона також необхідна для вчителя, але найповніше засвоюється в сценічному спектаклі. Учитель має навчитися на матеріалі найпростіших сценічних вправ діяти органічно і доцільно в межах сценічної імпровізації (сьогодні, тут, зараз);

в) третій щабель пов'язаний із повторенням. Тут відбувається переростання імпровізаційної вправи в етюд, в якому фіксується логіка і послідовність дій. Однак важливо зберегти імпровізаційність як поглиблення творчості.

Отже, поданий вище матеріал, на нашу думку, сприятиме підвищенню рівня професійної майстерності педагогів, спонукатиме учнів до творчого застосування отриманих знань і умінь використанні теоретичних та технічних прийомів настроювання на публічну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Гамрецький І. Керівникові школи про культуру публіцистичного мовлення / І. Гамрецький // Освіта і управління. – 1998. – № 3. – С. 94–98.
2. Зязюн І. А. Театральне мистецтво у вимірі педагогіки / І. Зязюн // Краса педагогічної дії. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – С. 87–91.
3. Іржі І. Мистецтво говорити / І. Іржі // Директор школи. – 1999. – № 37. – С. 19–20.

А. С. МАКАРЕНКО ПРО ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ

*Половинка Д. С.
Полтава, Україна*

У системі виховання А. С. Макаренка трудова діяльність була стрижневою. Праця матиме виховне значення лише за умови, якщо вона органічно пов'язана з моральним, естетичним, політехнічним, фізичним

та іншими аспектами виховання. У трудовому вихованні, на його думку, мають бути дві нерозривні сторони: по-перше, у процесі праці виховувати в учнів любов до неї; по-друге, формувати в них уміння і навички працювати. Виховний вплив праці можливий тільки тоді, коли вона посильна, результативна, має творчий характер, осмислена, колективна, педагогічно доцільна.

А. С. Макаренко зіткнувся з явищем, котре вперше визначив у своїй статті в 1925 р. так «Трудовой процесс... является процессом педагогически нейтральным». Для А. С. Макаренко важливим є не сама праця а сам процес праці, участь у виробництві. Тобто праця може звестися до своєрідного навчання, до вироблення трудових навичок. Тоді дійсно праця стає педагогічно нейтральною по відношенню до самого виховання і особливо не відрізняється від навчання.

Система трудового виховання А. С. Макаренка ґрунтувалась на таких принципах:

- праця повинна бути творчою, радісною;
- важлива користь праці у моральному, духовному розвитку людини;
- у праці виховуються правильні стосунки між людьми;
- праця має позитивний вплив на фізичний розвиток людини;
- праця має важливе значення в особистому житті людини.

У результаті тривалих роздумів, пильних найтонших спостережень, аналізу А. С. Макаренко сформулював систему вимог до організації трудової діяльності дитячого колективу, що може, претендувати на певну універсальність. Отже, до головних чинників ефективної організації дитячої праці у виховних закладах А. С. Макаренка належать такі:

– ставлення до праці як до органічної складової широкої системи вихованих впливів: «труд без освіти, що йде поряд, без політичного й суспільного виховання, ...не дає виховної користі, є нейтральним процесом»;

– перетворення «праці-роботи» на «працю-турботу»: «у трудовому зусиллі виховується не тільки робітнича підготовка людини, але й підготовка товариша, тобто виховується правильне ставлення до інших людей, – це вже буде моральна підготовка»;

– естетична виразність дитячої праці. Хороша робота «приносить дитині радість. Це буде або радість творчості, або радість перемоги, або радість естетична – тобто радість якості» .

Великого значення А. Макаренко надавав саме естетичному вихованню учнів, через його прямий зв'язок із творчою працею, вважаючи, що прагнення до прекрасного закладено в людині від природи. Засобами естетичного виховання він вважав красу природи, пісні, музику, образотворче мистецтво, художню літературу, кіно, театр, чистоту й

охайність у всьому, розкішну шкільну садибу, приємне навколишнє оточення, естетичне оформлення класних кімнат, гарний одяг, естетику взаємовідносин у колективі тощо.

Доповненням до трудового виховання було військово-фізичне виховання. Зразковий режим, чистота, ігри, спорт, гімнастика, військово-стройові заняття, сприяли вихованню у молоді дисципліни, організованості, підтягнутості і витривалості. У своїх творах («Педагогічна поема», «Прапори на баштах») яскраво показав значення фізичного виховання у всебічному розвитку особистості. Шляхами фізичного загартування він вважав створення відповідних санітарно-гігієнічних умов, дотримання правильного режиму життя використання природних чинників, правильний режим харчування, добру організацію відпочинку, широку програму фізичного виховання (гімнастика, акробатика, теніс, волейбол, футбол, верхова їзда, парашутний спорт, стрілецька справа, лижний і водний спорт тощо).

Розглянемо методи виховання котрі застосовував А. С. Макаренко для виховання і перевиховання своїх підопічних.

Привчання – це метод виховання, що передбачає організацію планомірного і регулярного виконання вихованцями певних дій з елементами обов'язковості. А. С. Макаренку, коли він був начальником дитячої комуни, працівники Наркомосу дорікали, що він, нібито, знущається над вихованцями, змушуючи їх стояти з гвинтівкою вдень і вночі біля входу до приміщень закладу.

Заохочення – це спосіб педагогічного впливу на особистість, що виражає позитивну оцінку вихователем поведінки вихованця з метою закріплення позитивних якостей і стимулювання до діяльності. А. С. Макаренко твердо стояв на позиції, що необхідно передусім дбати про моральне заохочення. Воно сприяє утвердженню в особистості морально-духовних цінностей, спрямованого на витіснення або гальмування негативних, потворних рис. Велике значення має й дотримання певного ритуалу внесення заохочень. Так, у комуні ім. Ф. Е. Дзержинського своєрідним заохоченням біла подяка перед строем колоністів. Також були і звичайні подарунки чи грошові премії.

Специфічним методом виховання є покарання. Покарання – це метод виховання, що передбачає вплив педагога на особистість вихованця з метою осуду чи гальмування його негативних дій і вчинків.

Трудове виховання є складовою частиною всебічного гармонійного розвитку особистості. Тому загальні методи виховання також мають бути ефективно використані в системі трудового виховання: переконування, приклад, вимога, вправи, вправляння, схвалення, осудження.

Завершальним етапом психологічної та практичної підготовки учнів до трудової діяльності є їх правильна професійна орієнтація. Правильний вибір професії зумовлює моральне задоволення, позитивну самооцінку,

високу продуктивність праці, якість продукції. Він є точкою, в якій сходяться інтереси особистості та суспільства, поєднання особистих і загальних інтересів.

Професійна орієнтація – система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них уміння аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку.

А. С. Макаренко вніс досить багато цікавого і нового в теорію трудового виховання. Він був одним із перших педагогів хто зайнявся розробкою концепції трудового виховання. Система виховання А. С. Макаренка безпосередньо виросла із практики. А. С. Макаренко прагнув виховати нову людину, котра була потрібна тогочасному суспільству. Ідеї А. С. Макаренка щодо організації творчої праці, поєднання фізичних і розумових сил можуть слугувати основою для подальшого удосконалення трудового виховання молоді, моральної та практичної підготовки їх до трудової діяльності.

Загальні принципи і методи виховної роботи, які висунув Макаренко, повністю можна застосовувати і в сучасній школі.

Список використаних джерел:

1. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика. Учебник для вузов. – СПб., 2000.
2. Галузинський В. М. Педагогіка. Методичні рекомендації для студентів 1-2 курсів. – К., 1990.
3. Джурицкий А. Н. Педагогика: История педагогических идей. – М., 2000.
4. Макаренко А. С. Избранные произведения: В 8-ми т. – М., 1984.

ДІАЛОГ І МОНОЛОГ – ФОРМИ УСНОГО МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

**Сахно Я. І., Пивовар Н. М.
Полтава, Україна**

Володінню мовленням як засобом професійної діяльності вчителя треба вчитися. Прикладом цього є досвід А. С. Макаренка, який вважав, що вчитель повинен так говорити, щоб учні почули в його словах волю, культуру, особистість. Обмін емоційними реакціями, знаннями під час педагогічного спілкування проходить у діалогічній та монологічній формах усного мовлення. Монолог – це форма активної мовленнєвої діяльності розрахована на опосередковане й пасивне сприйняття, яка